

Liberalismens appell kommer av at den setter enkeltmenneskets frihet og velferd i sentrum. Idealet er at alle borgere skal behandles med lik verdighet og respekt, noe som blant annet innebærer at hver og en bør ha frihet til å styre sitt eget liv som de selv vil, så lenge det er forenlig med andres frihet til å gjøre det samme. Likevel har liberalismen møtt mye kritikk.

Med høyrepopulismens fremvekst, Donald Trumps presidentskap og brexit har mange spådd at liberalismens epoke er over. Sist ut er fire norske venstreradikalere. Oscar Dybedahl, Sigurd Hverven, Ola Innset og Mimir Kristjansson, som er redaktører for antologien *Ingen mennesker er født frie*, dømmer liberalismen nord og ned.

Det er ikke vanskelig å forstå hvorfor de fire er bekymret. Til tross for at vi som kollektiv blir stadig rikere, sliter vi med å finansiere velferdsordningene og forhindre økende ulikheter. Det går utover de mest ressursvake blant oss. I tillegg ser en stor andel av oss ut til å knekke under presset. Medikamentbruk og psykiske helsetilstander rammer en faretruende høy andel av de unge, så vel som en betydelig andel av den voksne befolkningen. I mange land har en stor andel av folket gitt opp de etablerte politiske partiene. En plausibel forklaring er at de ikke lenger føler at politikerne jobber for dem. Uansett hvem de stemmer på, så føres omtrent den samme politikken.

Disse utviklingstrekkene krever en radikal respons. Forfatterens vurdering er at den ikke kan komme fra liberalismen. I innledningen skriver redaktørene at «liberalismen for lengst har utspilt sin rolle som frigjøringsideologi».

Det er snakk om å velge den formen for liberalisme som setter rettferdighet i høysetet.

Redaktørene av *Ingen mennesker er født frie* utnytter dessverre en begrepsmessig uklarhet jeg er nødt til å få klarhet i. Til tider kan det virke som om liberalismen som helhet er skyteskive for boken, som når de vier et helt kapittel til en kritikk av sosialliberaleren John Rawls og, i forbindelse med boklanseringen, omtaler undertegnede som venstre-liberalist. Men når forfatterne skal sannsynliggjøre at liberalismen er impotent, gjør de det svært lett for seg ved å kritisere én relativt marginal gren innen liberalismen, nemlig klassisk liberalisme eller libertarianismen, som forsvarer en minst mulig stat og mest mulig marked.

Hvis jeg skal forsøke å trekke ut essensen av kritikken i *Ingen mennesker er født frie*, er det at liberalismen har for stor tro på markedet, at den tillater for store ulikheter, at den er for opptatt av rettigheter og at den gir for lite plass til demokratiet. Denne kritikken bærer en kjerne av sannhet i seg, men undervurderer liberalismens potensial for solidaritet.

Målet mitt i denne teksten er ikke å vurdere kritikken av libertarianismen eller en naiv tro på at markedet løser alle våre problemer, men å forsvare liberalismens frigjørende kraft.

Ser en videre forbi liberalistiske tenkere som Robert Nozick og Friedrich Hayek er det lett å få øye på den egalitære og potente kjernen i liberalismen. John Rawls forsvarer at alle borgere skal ha krav på grunnleggende friheter og lik tilgang til sentrale posisjoner i samfunnet. Men han stopper ikke der. Skal vi behandle alle borgere med lik verdighet og respekt, må også samfunnets økonomiske produksjon fordeles likt, mener han. For Rawls er målet fullstendig lik fordeling av godene, bare med unntak av de ulikheter som er helt nødvendig for å gjøre situasjonen til de verst stilte bedre. Etter denne malen er Norge et land med urettferdige økonomiske forskjeller.

Det kan selvfølgelig innvendes at Rawls' ide-

Enkeltmennesket i sentrum: Kan liberalistiske løsninger gi et likere og friere samfunn? Eventyreren Tom Morgan fra Bristol ga seg nylig ut på en luftig ballongferd over

Liberalismen er fortsatt

POLITISK FILOSOFI Kritikerne undervurderer liberalismens potensial for solidaritet, skriver

aler er for utopiske, slik filosofen Paul Rækstad gjør i sitt kapittel i boken. Rawls brukte lite tid på å utmeisle konkrete politiske tiltak. Men det er det heldigvis andre liberalere som har gjort de siste tiårene, uten at noen av dem er blitt viet en eneste side i *Ingen mennesker er født frie*. Tiltak som kommer ut av en slik analyse er en sjenerøs velferdsstat, ulike former for borgerlønn og progressive skatter på forbruk, inntekt, eiendom og arv. Blant de mer kreative forslagene som er kommet, er en «borgerarv», med siktemål om å fordele formue jevnere blant folk. Bruce Ackerman har foreslått at alle 18-åringer får en utbetaling på 80 000 dollar. John Roemer har foreslått at alle borgere bør eie en andel av nasjonens bedrifter, slik at overskuddet fordeles jevnere enn det gjør i dag. Tross de radikale forslagene er de begge liberalere. Poenget er at liberalismen ikke støtter store ulikheter. Snarere vil de fleste liberalere ønske seg mer omfordeling enn vi har i dag.

Et problem kan være at liberalismen setter individet, og ikke kollektivet, i høysetet. Et eksempel på det er liberalismens fokus på rettigheter.

AKTUELL BOK

Dybedahl, Kristjansson, Innset og Hverven (red.)
Ingen mennesker er født frie
Kritikk av liberalismen
Dreyer 2017

Det er liten tvil om at rettighetsfesting kan gå for langt. Om staten lover bort mer enn den kan holde, blir ikke resultatet bærekraftig. Om bedrifter får rettigheter som enkeltpersoner, har vi gitt dem en brekkstang til å overstyre demokratiske vedtak gjennom domstolene. Det er imidlertid ikke liberalisme, men juridisk antropomorfisme, og er derfor kritisert av mange liberalere, blant dem Holbergpris-vinnerne Onora O'Neill og Ronald Dworkin. O'Neill tar til orde for å pålegge bedrifter flere plikter og kritiserer en trend hvor vi gir bedrifter vern som bare personer bør ha. «Avgjørelsen som truet demokratiet», var Dworkins dom i New York Review of Books da USAs høyesterett i 2010 ga bedrifter en konstitusjonell rett til å bruke så mye penger de ønsker på politisk tv-reklame.

At rettigheter er nødt til å være kjernen i borgernes forhold til staten er jeg imidlertid ikke i tvil om. Rettigheter er det som gjør at den som blir arbeidsledig kan kreve arbeidsledighetsstrygden med hevet hode. Rettigheter gir arbeidstager mulighet til å kreve sin rett overfor arbeidsgiver. Rettigheter er det som forhindrer at enkeltmennesker blir kasterballe i systemet